

"Diriliş" by the perspective of expert historians

Usta tarihçilerin bakış açısı ile "Diriliş Dizisi"

Namık Çencen¹
Ahmet Şimşek²

Abstract

Since December 2014, "Diriliş Dizisi" which is published uninterruptedly every week totally 26 episodes in TRT is closely watched by a large audience notably government in Turkey. It has been interest subject of frequentative historicity of series with music and costumes in the process. For this purpose, it is planned to be discussed on the historicity of series with thirteen historian who are defined by "master" in the field. Five of those discontinue to interview to don't watch the series for some reason. Eight historian who said that watched regularly the series was carry out interviewers. Some of data one on one and the others through mail are obtained. Interviewers were applied to a form with 17 items about the series. The resulting data, the success of historicity of the series and deficient historicity main axis were evaluated. According to historians interviewed "diriliş" series "in general" it has been successful. Interview almost all of historians have been found very successful especially the costumes, dress that are represent. Still almost all these historians normally have been met unsuitable with certain historical facts because of based on a scenario of series. In contrast, they found fault point expressed in many articles regarding the historicity of the material. A large number of a support that is given by expert consultant team will prevent this obvious mistake. Again a large part of the master historian, as in the example

Özet

Aralık 2014 yılından beri TRT'de 26 bölümü kesintisiz olarak her hafta yayınlanan "Diriliş Dizisi" Türkiye'de başta devletin üst kademeleri olmak üzere geniş bir kitle tarafından ilgiyle takip edilmektedir. Süreç içinde müziği ve kostümleriyle sık gündeme gelen dizinin tarihselliği merak konusu olmuştur. Bu amaçla alanında "usta" olarak tanımlanan on üç tarihçiyle dizinin tarihselliği üzerine görüşülmesi planlanmıştır. Görüşüne başvurulmuş beş tarihçi diziyi çeşitli sebeplerden dolayı izleyemedikleri için görüşmeyi sürdürmemişlerdir. Düzenli olarak diziyi izlediğini söyleyen sekiz tarihçi ile kapsamlı görüşmeler yapılmıştır. Verilerin bir kısmı birebir görüşme yoluyla bir kısmı ise elektronik ortamda yazışmalar ile elde edilmiştir. Görüşmecilere dizi hakkında 17 maddelik bir form uygulanmıştır. Elde edilen veriler, dizinin tarihselliğinin başarısı ve eksikleri ana ekseninde değerlendirilmiştir. Görüşülen tarihçilere göre "Diriliş" dizisi "genel olarak" başarılı bulunmuştur. Görüşme yapılan tarihçilerin tamamına yakını özellikle kostümler, kılık kıyafetler temsilini oldukça başarılı bulmuştur. Yine bu tarihçilerin tamamına yakını, dizinin bir senaryoya dayanması nedeniyle bazı tarihsel gerçeklere uymamasını normal karşılanmıştır. Buna karşın görüşüne başvurulmuş tarihçiler dizinin tarihselliğine ilişkin pek çok maddede hatalı buldukları noktaları dile getirmiştir. Dizinin çok daha geniş bir uzman danışman kadrosunca desteklenmesinin bu bariz hataları

¹ Dr., Gazi Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, ncencen23@gmail.com

² Doç. Dr., Sakarya Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi, ABD., simsek@sakarya.edu.tr

“diriliş” stated that they welcome the expansion of the historical series.

Keywords: Historical film, historical television series, Diriliş, master historian, historiography

[\(Extended English abstract is at the end of this document\)](#)

önleyeceği belirtilmiştir. Usta tarihçilerin yine büyük bir kısmı, “Diriliş” örneğinde olduğu gibi tarihsel dizilerin yaygınlaşmasından memnuniyet duyduklarını ifade etmişlerdir.

Anahtar Kelimeler: Tarihsel film, Tarihsel dizi, Diriliş, Usta tarihçi, Tarihyazımı.

“Geleneksel tarih, hareketli resmi (film) bir olgu olarak kaydetti ama bir kaynak olarak reddetti. Sosyal ve entellektüel tarihçiler neredeyse her filmdeki kurgu, drama ve resmi özgürce çizdi. Oysa filmin doğası derin gizemli gerçeğin taşıyıcısı olan, fevkalade sevilen bir sanat formudur.”

Arthur Schlesinger (1979)

American History/American Film.

1.Giriş

Tarih ve sinema ilişkisinde artan gelişmeler, film ve dizi yapımcıları için son yıllarda tarihi popüler bir konu haline getirmiştir. Televizyonda tarihin temsilinin yeni popüler formlarının ortaya çıkışı, kamu yayıncılığının ticari yayıncılık karşısında gerilemesi yanında izleyici beklentilerinin daha çok karşılanması endişesiyle yakından ilgili görülmüştür. Ebbrecht, medya ve televizyonun geçmiş hakkındaki bilginin üretilmesinde önemli bir rol oynadığını, tarihsel belgesellerin Almanya’da yayınlamışları üzerinden anlatmıştır. Bu belgesellerin 1960’lardan sonra kamu hizmeti yayıncılığının önemli bir parçası olduğunu, yapımcılarının kendilerini tarih disiplininin bir parçası gibi gördüğünü belirtir. Ancak bir anlatıcı tarafından yönlendirilen bu klasik tarihsel belgeseller, zamanla büyük oranda tarihin temsilinin daha eğlendirici formlarıyla yer değiştirmiştir. Ebbrecht’e göre bugün de tarih konulu televizyon belgesellerinin eğilimi gitgide sinema filmlerinin unsurlarına ve popüler formlarına adapte olmak yönündedir³. Bu durum tarih konulu televizyon programlarının dizi ve sinema gibi popüler formlarının doğmasına yol açmıştır (Aydos, 2013: 3).

Meslekten bir tarihçi olan Cüneyt Kanat, tarihin son yıllarda popüler (ya da medyatik), bir alan olmasında, insanın tarihe olan doğal ilgisiyle ortaya çıkan “talep”ten kaynaklanan nedenleri olduğunu söylemiştir. O, değerlendirmesini “içerisine eğlenceden hamasete kadar bir dizi nedenin sığdırılabileceği bu nedenlerin” çeşitli olduğunu, özellikle Türkiye açısından toplumun gitgide bir Popperci deyimle “açık toplum” haline gelme eğilimleri göstermesi, böylelikle bireysel eğilimlerin en üst düzeyde dile getirilebilir olma yolunda bir ilerleme kaydetmesi olabileceği fikrini ileri sürdürmüştür. Böylelikle farklı bakış açılarına sahip insanlar tarafından üretilen popüler tarih eserleri,

³ Bu konuda History Channel’in belgeselleri fikir vericidir.

kamusal alanda daha çok yer bulmuş, bu da tarihsel olana ilginin medyatikleşmesine, zamanla kamusallaşmasına ve üniversitelerin yüksek duvarları arasından çıkarılarak topluma mal edilmiştir (Kanat, 2012).

Popüler kültür ürünlerinden olan tarihsel filmler, tarihsel açıdan neyi ifade ederler? Bu sorunun cevabı şüphesiz muhatabına göre değişecektir. Tarihsel filmler, genel olarak pek çok tarihçi için sıkıntı verici ve rahatsız edicidir. Çünkü tarihçiler, tarihsel filmleri geçmişi çarpıtıcı, önemli insan, olay ve hareketleri kurgulanabilir, romantize edici, değersizleştirici, tahrif edici olarak görme eğilimindedir (Rosenstone, 1995:5). Bu yüzden tarihsel filmler; tarihçiler için pek çok tarihsel hatayı barındırabilen kurguya dayalı eserler olabilirken, bir tarih öğretmeni için daha çok öğretimsel değer taşıyan, tarih derslerinde farklı duyu organlarına hitap eden ve geçmişi bugüne getirerek öğrencilerin öğrenmelerini kolaylaştıran unsurların başında gelen derslerde öğrencilerin ilgilerini çekebilecek önemli bir materyaldir (Öztaş, 2007, 2008, 2011, 2012, 2013; Demircioğlu, 2007; Aktekin ve Çoban, 2012). Ya da sıradan bir vatandaş için eğlenceli zaman geçirmenin yanında geçmişte neler olduğunu anlatan bir durumdadır. Yine malumdur ki genel izleyici olarak tanımlanan geniş halk kitlelerinde “Tarihsel filmlerden tarih öğrenilmez” mottosunu herkes tekrarlamasına rağmen, gerçekte tarihsel filmler, “öyle ya da böyle tarihin öğrenildiği” eserlerdir. Bu sebepten özellikle ülkemizde tarihsel filmlerin tarihi ne kadar temsil edebildiği/etmesi gerektiğine ilişkin tartışmalar hiç bitmeyecek gibidir.

Malumdur ki bir film veya dizi bütün tarihi anlatamaz. Bunun birçok nedeni vardır. Bunlardan ilki filmler genelde birkaç saatle sınırlı olmak zorundadır. Belki dizi filmler her hafta birkaç saatlik yayınlanma durumları ile bu konuda biraz daha şanslı sayılabilir. İkincisi film ya da dizi yapılırken amaç; bütünüyle tarihi anlatmaktan çok izleyicinin ilgisini çekebilecek bir formatta tarihe dayalı bir eseri, eğlendirmek ya da hoşça vakit geçirmek içindir. Bu sebepten film ve diziler bir tarih kitabı olmadıkları gibi bir üniversite ya da bir tarih okulu da değildir. Filmler ne yazılı tarihin yerine geçerler, ne de onu tamamlarlar. Filmler hatıra ve sözlü gelenek gibi geçmişle ilişki kurma formlarından biri olarak yazılı tarihe bitişik dururlar (Rosenstone, 1995: 22).

Tarihle ilgili sinema filmleri ve televizyon dizileri, tarih ders kitaplarından ve akademik tarih makalelerinden daha fazla ilgi görmekte ve daha geniş kitleler tarafından takip edilmektedir. Geçmişte yaşanmış bir konu ile ilgili bir tarih kitabını ya da bir akademik makaleyi okumaktansa onunla ilgili bir filmi seyretmenin daha cazip ve kolay geldiği gerçeği ile karşı karşıya bulunmaktayız (Öztaş, 2011: 801). Filmler ve diziler, birden izlenerek çok geniş kitleleri etkileme potansiyeli dolayısıyla ortak ve toplumsal bilinci oluşturmada oldukça önemlidir.

Filmler kimi zaman gerçek olayları konu edindiği gibi kimi zaman da kurgusal olaylara yer verirler. Ancak her iki durumda da gerçeklik algısını vermek için çaba sarf ederler. Olayın geçtiği zamana gitmek ve o zaman içerisinde kendini hissetmek ve o karakterlerin yerine kendini koymak bireyleri o dönemi anlamaya daha fazla yönlendirebilmektedir. Filmler, çekildikleri toplumun ve dönemin ekonomik, siyasi ve kültürel yapısı, insanların yaşam biçimi, sanata olan ilgisi, adet ve geleneklerine ilişkin oldukça fazla bilgiler içerir. Bu bağlamda tarihi film, dizi ve belgeseller bireylerin değişen tutumlarını, değişen sosyal meseleleri ve kaygıları anlamaya katkıları açısından önemli yararlar sağlar (Aktekin ve Çoban, 2012: 141-143).

Tarih temalı filmlerin diğer popüler kültür ürünleri gibi öncelikli amacı, toplumun geneli tarafından kolayca izlenerek ve beğenilmesidir. Dramaturji açısından çok mantıklı görülen bu durum tarihyazımı açısından çoğu gerçeğin üstünkörü anlatılması, çarpıtılması ya da hiç göz önüne alınmamasını beraberinde getirebilmektedir. Böylelikle tarihsel gerçekler sinema sahnesinde yeniden üretilirken popülerleşmekte, halkın genelinin bunlara ilgi duyması sağlanmakta ancak bilimsel tarih algısından uzaklaşabilmektedir (Demir ve Çencen, 2014: 16).

Popüler kültür ürünlerinden olan film ve dizilerin, başta öğreticileri ve bu alanda söz sahibi olan uzmanları dışladığı yönünde değerlendirmeler yapılsa da bireylerin okul sonrası hayatlarında kitaplardan ve dergilerden daha fazla yüz yüze gelecekleri film ve dizileri eleştirel değerlendirmelerinin sağlanması tarih öğrenimi açısından önemlidir (Dimitridis, 2012: 26).

Tarihsel filmler, tıpkı roman ve diğer sanat türlerinden olduğu gibi ele aldıkları her şeyi popülerleştirerek sunma eğilimindedirler. Çünkü sanat eserlerinin daha çok estetik kaygıları ön plandayken medyada sunulan eserlerin bundan daha öncelikli kaygısı popülarite olabilmektedir. Dolayısıyla sinema, televizyon endüstrisinin tarihsel gerçekleri popülerleştirilmesi sıkça görülen bir durumdur. Hatta bu durum Türkiye’de henüz fark edilen ve zaman içinde çokça tartışılması söz konusu olan, Frankfurt Okulu’nun tanımlamasıyla “kültür endüstrisi” kavramını doğurmuştur. 1990’lı yılların sonunda gişe rekorları kıran Braveheart (Cesur Yürek) İngiliz-İskoç mücadelesini, Er Ryan’ı Kurtarmak Normandiya çıkarmasını ele almaları dışında başkaca da bir öneme sahip oldular ki bu çok izlenmeleridir. Ülkemizde ise son yıllarda ülke gündemini meşgul edecek kadar önemsenen Muhteşem Yüzyıl dizisinde ise Kanuni Sultan Süleyman Dönemini popülerleştirilmesi buna örnektir. Tarih son yıllarda popüler, bir başka deyişle görsel, işitsel ve yazılı medyada sıklıkla kullanılan bir alan haline gelmiştir. Bu dizilerden biri de TRT’de her hafta kesintisiz olarak 26 bölümü yayınlanan Diriliş’tir.

Yönetmenliğini Metin Günay’ın, yapımcılığını Mehmet Bozdoğan’ın yaptığı dizide, Serdar Gökhan, Engin Altan Düzyatan, Esra Bilgiç, Hülya Darcan, Kaan Taşaner ve Didem Bağlı gibi

ünlü oyuncular rol almıştır. Osmanlı Devletinin daha henüz bir beylik bile olmadan önceki dönemini, Ertuğrul Gazi eksenli bu süreci ve mücadelelerini konu edinen dizi de kurgu unsuru olarak; Casuslar, hainler, şövalyeler, pek çok entrika, tehlike, ölüm, yoldaşlık, fedakârlık, cesaret, yiğitlik ve büyüleyici bir aşk işlenmiştir.

2.Yöntem

Bu çalışmada fenomenolojik bir yaklaşım benimsenmiştir. Bir yıla yakın bir zamandır TRT 1’de her hafta yayınlanan Diriliş Dizisi hakkında usta tarihçilerin görüşlerini inceleyen bu çalışma, topluma malolmuş ve fenomen haline geliş bir program hakkındaki usta tarihçilerin görüş ve değerlendirmelerini içermiştir.

Fenomenolojik araştırmalarda çevredeki fenomene ilişkin herkesin algısı, anlaması ve deneyimi farklı olduğu için fenomenleri tanımlama biçimleri de farklılaşır. Bu nedenle kesin ve genellenebilir sonuçlar ortaya koyulmaz. Ancak bir fenomeni daha iyi tanımaya ve anlamaya yardımcı olacak bulgu ve sonuçlar elde edilir (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 75).

Bu araştırmaya konu fenomen (Diriliş dizisi) için doğrudan ilgili uzmanlardan veri toplama esas alınmıştır. Amaçlı örneklem olarak da tanımlanan bu teknik gereği usta tarihçileri seçerken izlenen yol; uzun yıllar boyunca hizmet etmeleri, pek çok mastır ya da doktora öğrencisi yetiştirmiş olmaları, Türk tarihinin farklı alanlarında çalışmaları, sinema, roman gibi alanlarda faaliyet göstermiş olmaları ya da buna duyarlı olmaları dikkate alınmıştır. Bu amaçla, Gazi Üniversitesi’nden Prof. Dr. Reşat Genç (Genel Türk Tarihçisi ve Türkolog), Prof. Dr. Refik Turan (Türk Tarih Kurumu Başkanı), Prof. Dr. Mustafa Safran (Tarih Eğitimsi-YÖK Başkanı Başkanışmanı), TOBB Üniversitesinden Prof. Dr. Ahmet Yaşar Ocak (Ortaçağ Tarihçisi), Yeditepe Üniversitesinden Prof. Dr. Ahmet Taşağıl (Genel Türk Tarihçisi), Ege Üniversitesinden Prof. Dr. Cüneyt Kanat (Ortaçağ Tarihçisi), Kocaeli Üniversitesinden Doç. Dr. İbrahim Şirin (Osmanlı Tarihçisi) ve Sakarya Üniversitesinden Prof. Dr. Arif Bilgin (Osmanlı Tarihçisi) diziyi düzenli takip ederek kendilerine yöneltilen sorulara cevap vermişlerdir. Görüşme için davet edilen Marmara Üniversitesinden Prof. Dr. Vahdettin Engin (Osmanlı Tarihçisi), Bilkent Üniversitesinden Yrd. Doç. Dr. Oktay Özel (Osmanlı tarihçisi), Hacettepe Üniversitesinden Prof. Dr. Tufan Gündüz (Osmanlı Tarihçisi) diziyi başarısız buldukları için, Yıldız Teknik Üniversitesinden Doç. Dr. Teyfur Erdoğan (Sosyal Bilimci-Tarihçi), Uludağ Üniversitesinden Prof. Dr. Nurcan Abacı (Osmanlı Tarihçisi) ve İzmir Katip Çelebi Üniversitesinden Doç. Dr. Özer Küpeli (Osmanlı Tarihçisi) ise zaman bulamadıkları için

diziyi takip etmediklerini bildirmişler, dolayısıyla bu akademisyenlerle dizi hakkında görüşme yapılamamıştır.

Görüşme formunda diziyi çeşitli yönlerden değerlendirme imkanı tanıyan 17 madde sorulmuştur. Bunlar;

1. Diziyi düzenli izliyor musunuz?
2. Diziyi genel olarak başarılı buluyor musunuz?
3. Dizide en başarılı bulduğunuz yön nedir?
4. Dizinin tarihsel gerçeklere uygun kurgulandığını düşünüyor musunuz?
5. Dizinin tarihsel gerçeklerle uyuşmayan yerleri sizce nelerdir?
6. Dizideki karakterler tarihe uygun mudur? Neden?
7. Dizide geçen tapınak şövalyeleri gibi unsurların varlığını nasıl değerlendiriyorsunuz?
8. Dizide tarihsel temsil açısından en başarılı bulduğunuz karakter hangisidir?
9. Dizi de en başarısız bulduğunuz unsurlar nelerdir? Neden?
10. Dizinin geçtiği mekanların tarihsel temsile uygunluğunu nasıl buluyorsunuz?
11. Dizide kullanılan kostümler ve araç-gereçlerin tarihsel temsile uygunluğunu nasıl buluyorsunuz?
12. Dizideki Kara Toygar, Kurtoğlu, Bamsi Beyrek gibi tiplerin yer almasını tarihselliği açısından nasıl değerlendiriyorsunuz?
13. Dizinin senaryosunda tarihsele uymadığını düşündüğünüz neler vardır?
14. Dizinin güncel politik gelişmelere gönderme yaptığını düşünüyor musunuz? Neden?
15. Bu dizilerin hazırlanması sürecinde sizce tarihçilerden nasıl yardım alabilirler?
16. Tarihsel dizi ve filmlerin tarihsel gerçeklere ne derece uyması gerektiğini düşünüyorsunuz?
17. Sizce son yıllardaki tarihsel dizi ve film furiasını nasıl değerlendiriyorsunuz? Sebebinin neler olduğunu düşünüyorsunuz?

Usta tarihçilere 16. madde olarak yöneltilen “Tarihsel dizi ve filmlerin tarihsel gerçeklere ne derece uyması gerektiğini düşünüyorsunuz?” sorusu daha çok görüşme yapılan tarihçilerin tarihsel film ve dizilere yönelik bakış açısını ortaya çıkarmak için sorulmuştur. Buna göre görüşmecilerin üç ana ekseninde düşüncelerini dile getirdiklerini söylemek mümkündür:

1. *Tarihsel film ve diziler daha çok kurgu unsurları ağır basan eserlerdir. Bu sebepten her yönüyle tarihe uygun olmasını beklemek gerekli değildir.* Bu yaklaşımda olanlardan Ahmet Taşağıl “Bence çok fazla uyması gerekmiyor. Zaten tam uysa sıkıcı ve kuru gelebilir” demiştir. Yine Ahmet Yaşar Ocak “..tarihi roman ve filmlerin –ana tarihi eksenden ayrılmamak şartıyla- yüzde yüz tarihsel gerçeklere uyması gerekmediğini bilirim ve kabul ederim. Çünkü ne tarihi roman bir tarih metnidir, ne de tarihi film bir tarihi belgeseldir” şeklinde görüş bildirmiştir. Arif Bilgin

ise “Kurgunun girdiği yerde pür gerçeklik aranmamalıdır. Bununla birlikte kurgu gerçeğin kalın çizgilerine ket vurmamalı, bazı ince çizgilerde rötuşlarda bulunmalıdır” demiştir.

2. *Tarihsel filmler eğer bir konuyu esas alacaksa mutlaka olgu, yer, karakterler gerçek olmalıdır. Ancak tarihsel bir dekor üzerinde gerçek olmayan bir hikaye anlatılıyorsa sonuna kadar kurguya gidilebilir.* Bu kategoride görüşlere sahip olarak Cüneyt Kanat sayılabilir. O “..eğer senarist, tarihi film ya da dizide gerçek olaylar ve şahısları kullanarak bir kurgulama yapıyorsa ve özellikle kullandığı bu olay gerçekten de yaşanmış bir tarihsel olgu ise, bu olgunun zamanını ve mekanını değiştirme hakkına sahip değildir/olmamalıdır. Yaşanmış gerçekleri “olduğu gibi” kullanmalı ve onların tarihselliklerine sadık kalmalıdır... Bununla birlikte, eğer yazar tarihsel imgeleri kullanarak kendisine ait olan ve daha önce yaşanmamış bir olayın ya da yaşamamış bir şahsın bulunduğu özgün bir öykünün kurgusunu yapıyorsa, orada şahıs, zaman ve mekan ile ilgili “kurgulama özgürlüğünü” sonuna dek kullanabilmelidir demiştir.
3. *Tarihsel filmler, tarihi sunarken isnat etmemeli (bozmamalı), tarihsel gerçeklere uygun çekilmelidir.* Bu kategoride görüşlere sahip olanlar ise Refik Turan ve Reşat Genç’tir. İbrahim Şirin de Türkiye gerçeğinden hareketle bu kategoride görüş beyan etmiştir. Refik Turan, “Bir kere ana tarihin, bilinen tarihin ana noktaları ana mekânları vardır. Olaylar ve kahramanlar vardır. Bunların genel görüntüsü hakkında hata yapılmamalıdır. İkincisi tarihin saptırılmaması lazım. Çünkü tamamen bir insan kişiliği değil toplumsal kişilikler tarihle oluşur” demiştir. “Tarihi sevdirmek bakımından bu dizilerin büyük yararı oldu kanaatindeyim” diyen Reşat Genç, sıklıkla “tarih dizilerden öğrenilmez” dendiğini, yapımcıların senaryoyu daha ilginç daha izlenir hale getirmek için ister istemez tarihe uygun olmayan bir takım yan unsurlar kattıklarını bunun ancak “yükü kafaların” (danışmanların) katılımıyla çözülebileceğini belirtmiştir. Bu kategoriye kerhen dahil olduğunu gördüğümüz bir isim ise İbrahim Şirin olmuştur. Tarihsel dizi ve filmlerin tarihsel gerçekliğe uymak zorunda olmadığını ancak Türkiye gibi tarihi, dizilerden öğrenen bir toplumda tarihsel gerçekliğe uyulmasının gerekli olduğunu bildirmiştir. O, tarihi film ve dizileri kastederek “Toplumun büyük kesimi dizi ile gerçekliği bir birine karıştırdığından zira dizide ölen bir karakter için cenaze namazının kılındığı unutulmamalı.. tarihi diziler bu anlamda hayalden çok tarihselliğe yakın olmalıdır.. Bizde ise dizi anlatımından öğrendiği ile tarihçi ile tartışan vatan evladı söz konusu” diyerek bir anlamda konuya ilişkin tepkisini ortaya koymuştur.

Görüşülen tarihçilerin, tarihsel filmlerin tarihe uygunluğu konusundaki bakış açıları itibariyle neredeyse yarısının daha “esnek” diğer yarısının ise daha “sert” düşünenlerden oluştuğunu söylemek mümkündür.

Bu sorulara verilen cevaplar gruplandırıldığında; dizinin başarısının genel değerlendirilmesi, dizinin başarılı yönlerinin (kurgu, aktörler, dekor ve kıyafetlerin tarihe uygunluğu vs.), başarısız bulunan yönlerinin tespiti ve tartışılması, tarihsel dizilerin tarihe uygunluğuna ilişkin tarihçinin görüşü, tarihsel filmlere yönelik ilgi artışının değerlendirilmesi şeklinde ele alınmıştır. Bu sebepten öncelikle tarihçilerin bu diziyi değerlendirebilecek kadar düzenli izleyip izlemedikleri soru en başta yer almıştır. “Sizce son yıllardaki tarihsel dizi ve film furiasını nasıl değerlendiriyorsunuz? Sebebinin neler olduğunu düşünüyorsunuz?” soruları ise görüşme sonunda tarihçilerin konuya önerilerini ortaya koyabilmek için sorulmuştur. Buradan amaçlanan, görüşülen tarihçinin bir kurgu eseri nasıl değerlendirdiğini ortaya çıkarabilmek içindir.

3. Bulgular

3.1. Bulgu: Usta Tarihçiler Diriliş dizisini genel anlamda başarılı buluyorlar mı?

Görüşme yapılan usta tarihçilerin Diriliş dizisini genel anlamda başarılı bulmuşlardır. Görüşme yapılan usta tarihçilerden Reşat Genç, Ahmet Taşağıl, Mustafa Safran, Ahmet Yaşar Ocak, Refik Turan, diziyi genel anlamda başarılı bulduklarını ifade ederken, Cüneyt Kanat “Bazı eksiklikler olmakla birlikte genel olarak başarılı diye düşünüyorum” şeklinde yorumlamış, Arif Bilgin ise “Bütçe kaynaklı veya tarihsel gerçekliğe yaklaşma bağlamında bir takım sorunlar olsa da” geneli itibarıyla oldukça başarılı bulunduğunu ifade etmiştir. Ahmet Taşağıl “Aslında en başarılı bulduğum tarihi dizi” derken, Ahmet Yaşar Ocak da “Daha önce gösterilen Osmanlı ile ilgili Kuruluş ve Muhteşem Yüzyıl isimli dizilerden daha başarılı buluyorum” şeklinde değerlendirmiştir. Refik Turan ise “Son yıllarda tarihi diziler içerisinde iyilerinden birisi olarak görmekteyim. Hatta şöyle... birincisi 1980’li yıllarda yapılan “Küçük Ağa” ve bence ikincisi olarak bunu görmekteyim” ifadesini kullanmıştır.

İbrahim Şirin ise “Başarılı bulduğum söylenemez” şeklinde değerlendirmesiyle farklı bir görüş dile getirmiştir.

3.2. Bulgu: Usta Tarihçiler Diriliş Dizisinde Neleri Başarılı Buluyorlar?

Usta tarihçilerle Diriliş dizisi üzerine yapılan görüşmelerde usta tarihçilerin diriliş dizisinde başarılı buldukları yönleri genel olarak dekor, kılık-kıyafet, silah ve aksesuarlar üzerinde yoğunlaştıkları görülmüştür.

Ahmet Yaşar Ocak “Dekorlar, kostümler, aksesuarlar, silahlar... Türk tarihi sinema tarihinin en iyisi diyebilirim” demiştir. İbrahim Şirin “Göçebe aşiret hayatı, toprak evler başarılı

verilmiş..” derken, Mustafa Safran “Dekor, görüntü, kılık kıyafet... Tarihsel kostümler ve yaşantı... Sosyal hayatı özellikle yansıması... Ve karakterler de çok hoşuma gidiyor. Yani gerçekten karakterleri çok iyi bulmuşlar” şeklinde yorumlamıştır.

Cüneyt Kanat ve Reşat Genç ise daha çok çekim kalitesi üzerinde durmuşlardır. Reşat Genç “..görüntüleme ve aktarma konusundaki son teknolojik gelişmelerden de yararlanılarak oldukça başarılı sahneler çekilmiş ve çok canlı bir şekilde aktarılmaya gayret edilmiş görüyorum. ... özellikle de şimdiye kadar ne Türk sinemacılığının başta orta Asya ağırlıklı olmak üzere Türk tarihiyle ilgili konularda çevirdikleri filmlerde ne de daha çok Osmanlı tarihi ağırlıklı olarak çevrilmiş filmlerde ve sonradan yapılmış dizilerde görmediğimiz ve kanaatimce daha tarihsel gerçekliklere uygun kostümler kıyafetler iyi bulunmuş iyi düzenlenmiş... Sadece kıyafet konusunda değil kılık konusunda da yani insanların saç baş bıyığı efendim kılık dediğimiz oya kılı konusunda daha başarılı bir örnek olarak görüyorum.” şeklinde ifade etmiştir. Cüneyt Kanat da benzer biçimde “çekimlerin çok kaliteli olması ve böylece dönemin atmosferinin mümkün olan en iyi şekilde seyirciye yansıtılabilmesi. Yani seyirci diziyi izlerken olayın geçtiği döneme bir yolculuk yapabiliyor. Burada anlatmak istediğim kurgunun dışında bir şey; kostümler, set, savaş sahnelerinde kullanılan teknoloji, dekor, çevre ve kamera faktörü çok profesyonelce değerlendirilmiş” diyerek çekim kalitesine vurgu yapmıştır.

Refik Turan “Dizi de en başarılı bulduğum yön kurgusudur. Senaryo ile kurgusunu oldukça başarılı bulmaktayım. ...diziyi izlenme süresi boyunca ilgiyi kaybetmiyorsunuz. Başladıktan sonra sürekli canlı tutuyor. Seyirciyi kendisine bağlıyor ve bir sonraki haftaya ilgiyi artırıyor ve aktarabiliyor. Merakla bir sonraki hafta bekleniyor.” şeklinde dizinin kurgusuna vurgu yaparken, Ahmet Taşağıl ise başka bir yöne dikkat çekerek “Tarihsel gerçeklere yakınlaşmaya çalışmış olması ve Türk tarihini bir bütünlük içinde vermeye çalışması” değerlendirmiştir. Arif Bilgin de “Eski Türk topluluklarındaki sosyal ve hiyerarşik yapıyı nispeten başarılı bir şekilde yansıtmıştır” şeklinde yorumlamıştır.

3.3. Bulgu: Usta Tarihçiler Dizide Neleri Başarısız Bulmuşlardır?

Usta tarihçilerle Diriliş dizisi üzerine yapılan görüşmelerde usta tarihçilerin diriliş dizisinde başarısız buldukları yönler genel olarak; mekânsal açıdan, dizideki bazı karakter tiplmeleri ve kurgusunda abartılarak sunulan entrikalara işaret etmişlerdir.

Ahmet Taşağıl “Olayların biraz fazla güneyde Haçlı ve Tapınak şövalyeleriyle bağlantılı anlatılması. Süleymanşahın kimliği konusunda problemler var. Dizi coğrafi özellik olarak ormanlık alanlarda çekilmiş, olayda söz konusu edilen yerler o kadar sık orman değil, bozkır ve çöl olması lazımdır.” ifade ederken, Ahmet Yaşar Ocak ise dizide başarısız bulunduğu yönleri “Her şeyden önce

bir efsane üzerinden kurgulanan senaryonun pek çok yeri olduğunu söyleyebilirim. Gerisini saymak gereksiz. Son Osmanlı tarihi araştırmaları Osmanlıların Kayı boyu ile ilişkilendirilmesinin doğru olmadığını, bu ilişkinin, Şahrüh’un Osmanlıların soylarının belirsiz olduğu iddiasını çürütmek için II. Murat’ın Gelibolulu Yazıcızade Ali’nin İbn Bibi tercümesine eklettirmesiyle kurdurulduğunu artık iyi biliyoruz. Dizi bu efsane üzerine kurgulanan senaryo üzerinden gidiyor. İkincisi İbnü’l - Arabi’nin Dizide dahil edilmesidir. İbnü’l-Arabi Osmanlılar arasında hiç olmadı. Anadolu Selçuklu devletinde bir müddet bulunduktan sonra Şam’a yerleşti zaten 1241’de de orada öldü. Üçüncüsü Tapınak şövalyelerinin Osmanlılarla sürekli mücadelesi sahneleridir. Tapınakçılar Osmanlılarla hiç karşılaşmadılar. Sık tekrarlanan Tapınakçılarla vuruşma sahneleri filmografik ve teknik bakımdan başarılı olmakla beraber, bana göre fazla kaçmış. Genelde gerek çekim tekniği açısından Hollywood tekniği uygulanmış görünüyor...” şeklinde açıklamıştır.

Refik Turan ve Mustafa Safran ise daha çok mekânsal açıdan başarısız bulduklarına işaret etmişlerdir. Refik Turan “Tabii ki iş film tekniği ile alakalı. ..çadırların iç dizaynını çok başarılı bulmadım. Yani o zamanki eşyalar o dönemin sosyal ve kültürel hayatını yansıtmıyor. Kültürel bir dokuyu vermiyor. Ara ara kilim gösterimi var ama özellikle eşyaların döşenmesi, dizaynı, kullanımı tam yansıtmıyor. Mekânsal açıdan sıkıntılar var. Genelde yalnız mesela dövüş sahneleri eski dizi ve filmlere nazaran daha başarılı ve büyük fark var. Bu konuda mevcut imkânları da düşünmek lazım. şeklinde değerlendirirken, Mustafa Safran da ..bazen genel görüntü, aynı çadırlar etrafında ve aynı dekor etrafında devam ediyor. Mekânsal anlamda sanki bir sıkıntı var... Aradan yıllar geçiyor ve bu yıllar geçmiş olmasına rağmen dekorda bir yenilenme, dekorda bir genişlik ve gelişim görünmüyor. Yani bunlar göç ettikleri bir yerde, kurmuş oldukları bir mekân, hiç mi bir gelişme gösteremedi? Hiç mi biraz daha zenginleşmedi? Hala aynı tezgâhlar, aynı demirci dükkânları, aynı çadır görüntüleri ve bu çadır görüntüleri yanında insanların biraz daha giyim kuşam gibi şeylerinde biraz ilerleme... şeklinde ifade etmiştir.

Reşat Genç ise başka bir yöne dikkat çekerek “Kurtoğlu, Karatoygar gibi tipler, saptamalara ve Tapınak şövalyeleri gibi araya girmeleri sırtacak unsurlar olarak girdikleri...” karakter tiplerini başarısız bulduğuna işaret etmiştir. Cüneyt Kanat da başka bir yöne vurgu yaparak Dizide en başarısız bulduğum unsur; özellikle obada şahit olduğumuz bitmez tükenmez entrikalar. Muhtemelen diziyi sürükleyici kılmak ve merak unsurunu canlı tutmak için düşünülmüş ancak oldukça abartıldığı için zaman zaman rahatsız edici boyutlara ulaşıyor şeklinde değerlendirmiştir.

İbrahim Şirin de Alpler onların ruh dünyası sanki Roma’nın Şövalyesi gibi sadece savaş talimi yapılıyor. Deli Demir’in çocuklara anlattığı hikâyeleri çıkarsak geriye bunların ruh dünyası ile

İlgili bir anlatı kalmıyor. Aksiyon filmlerinin efektleri ile racon kesen bir Ertuğrul portresi hakim. Araya Arabi sıkıştırılmış. Oysa Hoca Ahmet Yesevi etkisi çok daha belirgin ama bu dizi de bir yerde Süleyman Şahın ağzından verildi. Muhittin Arabi ile Göçer Kayının ruh dünyalarının buluşması pek olası değil iken neden bu “sapağa sapıldığı” soru işareti. Senaristin Muhittin Arabi ve dünyasını bildiğinden şüpheliyim şeklinde dizideki başarısızlıklara işaret etmiştir.

Arif Bilgin ise Tapınakçıların fazla ön planda tutulmaları, Ertuğrul’a dönemdaş olmayan İbn Arabi’nin merkezi fonksiyonu ve Ertuğrul’un babasının Gündüz Alp yerine Süleyman Şah seçilmesi gibi bazı tarihe uygun olmayan noktaların varlığına dikkat çekmiştir. Bununla birlikte şöyle devam etmiştir: Ancak bunların dışında eleştirilecek noktalar, kurgu ürünü bir dizi için oldukça tali kalır. Zaten Diriliş, kaynakların suskun olduğu bir dönemi ele alıyor. Üstelik birçok bilgi de tevatürden ibaret, menkıbevi bilgiler diyerek dizinin kurgusunu normal karşıladığını ifade etmiştir.

3.4. Bulgu: Usta tarihçiler Diziyi tarihsel gerçekler açısından nasıl buluyorlar?

Usta tarihçilerle Diriliş dizisi üzerine yapılan görüşmelerde usta tarihçiler diriliş dizisinin tarihsel gerçekler açısından değerlendirirken; Kurgu, karakterler, Mekanlar (coğrafi ve insani), Kostüm, kılık-kıyafetler, aksesuar, araç-gereçlere vurgu yapmışlardır.

3.4.1. Kurgu

Görüşme yapılan usta tarihçilerden Reşat Genç, Mustafa Safran ve Refik Turan, dizinin kurgusunun tarihsel gerçekler açısından ana hatları ile genel anlamda uygun bulduklarını ifade ederken, Ahmet Yaşar Ocak ve İbrahim Şirin ise dizideki kurgunun pek çok tarihsel gerçeğe uygun olmadığına işaret etmişlerdir. Arif Bilgin ise dizinin kurgusunun tarihsel gerçeklik açısından başka bir yönüne dikkat çekmiştir.

Reşat Genç diriliş dizisinin kurgusal açıdan tarihsel gerçeklere uygunluğunu değerlendirirken konunun özü itibarı ile tarihsel gerçekliklere uygun olduğunu şöyle diyelim nüvesi özü konunun evet tarihsel gerçekliklere uygundur. Çünkü bir Kayı boyu var bu boy Osmanlı devletini kurmuş olan aileyi yetiştirmiş olan bir boy. O aile Kayı boyunun bey ailesi, ve onlardan Ertuğrul’da Osmanlı devletine adını vermiş olan Osman Gazinin babasıdır. Bu konunun özü nüvesi budur şeklinde değerlendirirken, dizinin yapımcısının kafasında bir şeylerin olabileceği ama bunların tarihsel gerçeklik nüvesinden saptırılmaması gerektiği, dizide gelişen olayların abartılarak yer verildiğine ve bunların Milletin hafızasıyla oynayacak bir takım fanteziler olduğunu, doğru bulmadığına vurgu yapmıştır.

Mustafa Safran da diriliş dizisinin kurgusal çatının uygun olduğu ancak bazı ayrıntıların reyting uğruna anakronik davranıldığını belirtmiştir. Safran, Özellikle Ertuğrul Gazi ile bayan

karakterlerin gerektiğinden fazla ön plana çıkarılmasıdır diyelim... Yani sevda veya aşk dediğimiz tema ile devlet arasındaki tercihte bir dengeleme görüyorum... Pozitif ayrımcılık... yapıldığına dikkat çekmiştir.

Ahmet Yaşar Ocak, Cüneyt Kanat ve İbrahim Şirin ise dizideki kurgunun tam olarak tarihsel gerçeklere uygun olmadığına işaret etmişlerdir. Ahmet Yaşar Ocak, kurgunun tarihsel gerçeklere uygun olmadığını ancak tarihi roman ve filmlerin “ana tarihi eksenden ayrılmamak şartıyla” yüzde yüz tarihsel gerçeklere uyması gerekmediğini düşünmekte ve “Çünkü ne tarihi roman bir tarih metnidir, ne de tarihi film bir tarihi belgeseldir” şeklinde değerlendirmiştir. İbrahim Şirin ise Çok fazla anokronik öge söz konusu. Muhittin Arabi ve Ertuğrul Muhittin Arabinin Osmanlı devletinin manevi mimarı olması gibi tarihsel durumla alakası olmayan öğeler söz konusu şeklinde değerlendirmiştir.

Cüneyt Kanat dizideki kurgunun tam olarak tarihsel gerçeklere uygun olmadığını ve böyle bir şeyin teknik olarak zaten mümkün olmadığına işaret ederek “Çünkü dizide, siyasi tarihi, isimleri ve olayları bir kenara bıraksak bile gündelik yaşamı tam olarak eldeki kaynaklar/veriler ile gerçekte olduğu gibi yansıtabilmek çok zor. Bu sebeple bu noktada senaristin hayal gücünün devreye girerek kurgu yapması bir zorunluluktur. Çünkü “dizideki ifade ile”; Oba’daki gündelik yaşam olduğu gibi ele alınmaya çalışılmış” şeklinde açıklamıştır.

Arif Bilgin ise dizinin kurgusunun tarihsel gerçeklikten çok sapmış bir dizi olarak görmemekle birlikte bir dizi ister tarihle ilgili olsun isterse güncelle ilişkili olsun bir filmin ya da dizinin pür gerçeklik amacı gütmemesi gerektiğine vurgu yapmıştır.

İbrahim Şirin ise en çok kurgu üzerinden bir eleştiri geliştirmiştir. “Neden Osman değil de Ertuğrul sorusu akla geliyor. Senarist neredeyse hiç bilinmeyen bir dönemde bu günün hesaplaşmasını daha kolay yapma kabiliyetine sahip. Asıl dert geçmişte ne olduğu değil dipte siyasal iktidarın rakipleriyle hesaplaşması. Dizi ve tarih kötü bir şekilde kötüye kullanılmış demiştir.

3.4.2. Karakterler

Görüşme yapılan usta tarihçilerden Reşat Genç, Mustafa Safran, Refik Turan ve Cüneyt Kanat tarihsel temsil açısından karakterlerin genel anlamda uygun bulduklarını ifade ederken, Ahmet Yaşar Ocak, İbrahim Şirin ve Arif Bilgin ise tarihsel temsil açısından karakterlerin uygun bulmadıklarını belirtmişlerdir.

Reşat Genç tarihsel temsil açısından ana karakterler; Ertuğrul, babası, anası ve ağabeyi tarihsel gerçeklere uygun karakterler olduğu ve bunların birbirleriyle olan ilişkileri örf adet gelenek anlayışını içeren Türk devlet anlayışının ve kültürel açıdan da başarılı bir şekilde sunulduğunu ifade

etmiştir. Özellikle konuşmalarda büyük ağırlığı Dede Korkut destanlarında geçen konuşmalardan ifadelerle bir takım meselelerin takdimi yorumu değerlendirilmesi fevkalade başarılı olmuş ve tarihsel gerçekliklere uygun düştüğü, “ Gerek Süleyman Şah ile haymana ikilisi arasında ki gerekse aile içi kendi çocuklarıyla gerekse boy mensuplarıyla ilişkiler konusunda bizim öteden beri bildiğimiz hükümdar hatun veya hatta boy beyi boy beyinin eşi tiplmelerine uygun düşmüştür. Bir boyun başında bulunan zatın iki oğlu olarak Gündoğdunun ve Ertuğrul’un boy beyi oğlu olarak aldıkları terbiye gereği anaya babaya oba mensuplarına birbirleriyle kavgalı bile olsalar zaman zaman çekişme içinde bile olsalar davranışları ve tutumları bakımından tarihi gerçeklere de Türk aile geleneğine de uygun düşmüştür doğrusu. Diğer unsurlar işte onların savaş arkadaşları, yoldaşları vs ile ilgili güzel tiplmelerde yapılmıştır” şeklinde yorumlamıştır.

Mustafa Safran tarihsel temsil açısından ana karakterlerin uygun olduğunu, temsil de üstlenmiş oldukları rollere uygun karakterler seçildiğine hem görüntü ve yaş itibarıyla hem de onların üslup ve davranış tarzları ile son derece örtüştüğünü vurgulamıştır.

Refik Turan da tarihsel temsil açısından ana karakterlerin ana hatları ile uygun olduğunu; “Süleyman Şah”, “Ertuğrul Gazi” kardeşi “Gündoğdu”, “Haymana Ana” bunların tarihi kaynaklarda yer aldığını, ama ara ara tarihi olayların iz düşümünde taktım teyirlerin de olduğunu” ifade etmiştir.

Cüneyt Kanat tarihsel temsil açısından ana karakterlerin çoğunlukla uygun olduğunu ancak bazılarının da senaristin hayal gücü olarak değerlendirmiştir.

Ahmet Yaşar Ocak, İbrahim Şirin ve Arif Bilgin ise tarihsel temsil açısından karakterlerin uygun bulmadıklarını belirtmişlerdir. Ahmet Yaşar Ocak “Hayır, karakterler de uygun değil ama bence illa tarihi gerçeklik üzerinden gitmek bir film için doğru değil. Bir tarihi roman veya film, tarihte hiç yaşanmamış bir olayda hiç yaşamamış kahramanlar yaratarak mükemmel bir eser ortaya koyabilir. Kral Arthur (eskisi), Quo Vadis, Ivan Hoe, Ömer Hayyam, Selahaddin Eyyubi (eskisi), Kleopatra, On Emir, Spartaküs ve daha pek çok nefis tarihi roman ve Hollywood mamulü film böyledir” şeklinde açıklamıştır. İbrahim Şirin ise “Tarihsel temsil açısından karakterler uygun değildir. Süleyman Şah hakkında bilinen o kadar az ki bu kadar bilgiyi senaristin nasıl çoğalttığı bir soru işareti. Tarihsel verilerden çok efsanevi rivayetlere baş vurulmuştur.” biçiminde değerlendirmiştir.

Arif Bilgin de tarihsel temsil açısından ana karakterleri uygun olmadığını “Ertuğrul’un babasının Gündüz Alp olduğu yolundaki bilgiye dayanırsak Süleyman Şah sorunlu durmaktadır. Yine dönem farkı dolayısıyla İbn Arabi figürü de sorunlu görülebilir. Ancak burada farklı kaynaklara

itibar edildiğini ve bu dönem kaynaklarının birçok konuda kesin bilgiler sunmadığını hatırlarsak esneklik oranımız artabilir. Ayrıca dönemin kaynaklarında geçmeyen birçok isim de dizide görülmektedir. Ancak başta söylediğim gibi, varlığı bilinen gerçek kişiler dışında başka insanlara da kurguda yer verilmesi kadar doğal bir durum yoktur” şeklinde ifade etmiştir.

3.4.3. Mekânlar (coğrafi ve insani):

Görüşme yapılan Usta tarihçilerin Diriliş dizisindeki mekânları tarihsel gerçeklik açısından uygun bulmuşlardır.

Reşat Genç tarihsel gerçeklik açısından mekânları bir klasik devir Halep Kalesi görüntüsü ve bir Tapınak Şövalyelerinin şatosu görüntülerinin tarihsel sürece uygun düştüğünü belirtmiştir. Kayı boyunun yerleşmiş olduğu yerdeki çadır kent adeta konumundaki Kayı yerleşmesinin Ertuğrul beyin babasının beylik çadırı vs. alametleri ve Kayı damgasının güzel olarak işlendiğini ifade etmiştir.

Mustafa Safran da tarihsel gerçeklik açısından mekânların uygun olduğunu ama görsel mekân, sosyal mekânın zenginleştirilmesi gerektiğine vurgu yapmıştır. Alplerin sayısının artırılmasına ve Kayı obasının mekânsal olarak zenginleştirilerek iyi işlenmesine, dizi de Süleyman Şah konuşma yaparken etrafında yer alan sayının artırılmasına, çadırların sayısının ve insan sayısının artırılmasına vurgu yapmıştır.

Refik Turan da tarihsel gerçeklik açısından mekânları genelde çok hırpalayıcı ve olumsuz anlamlar taşıyan mekânlar olmadığını belirtmiştir. Tarihsel gerçeklik açısından Halep bölgesi güney olunca biraz daha günlük güneşlik ve yeşillikten az düşünülebileceğini, dizi de bol yeşillik kullanılmış yani o bölge ile ilgili biraz ters orantı da kullanıldığı şeklinde değerlendirmiştir. Tarihsel mekân olarak “Yolların” kullanımına vurgu yaparak, biraz daha hazırlanıp tarihi yol görüntüsü verilebileceğini ifade etmiştir. Kalenin, çadırları ve kervansarayların tarihi mekân olarak kullanıldığını ama yolların da tarihi bir mekân olarak kullanılmadığına vurgu yapmıştır. “Genelde Türk tarih filmlerinde bir yol sıkıntısı var dikkatimi çeken, yollarda önemli tarihi mekânlardan biridir ve çok kullanılıyor.” Ayrıca dizi de başka bir yöne dikkat çekerek “Namaz kıldırma sahnelerinde ayetlerin doğru okunması ve doğru telaffuzu konusunda önemli hatalar dikkat çekmiştir. “İbn-i Arabi”yi seslendiren kişinin sesindeki sıkıntı, Arapça Ayetlerin seslendirilmesinde Arapça Mahreç önemlidir, biraz daha Tecvid kurallarına göre hakiki bir Namazdan alıntı yapılabilirdi.” insani mekanlar şeklinde değerlendirmiştir.

Ahmet Yaşar Ocak da tarihsel gerçeklik açısından mekânları daha önceki yapılan Osmanlı filmlerine nispetle çok daha tarihsel temsile uygun bulmuştur.

Cüneyt Kanat, İbrahim Şirin ve Arif Bilgin de tarihsel gerçeklik açısından mekânları uygun bulmuşlar ve dizinin bazı bölümlerinin Halep sarayında ve bazı kervansaraylarda çekilebileceğine dair öneriler sunmuşlardır.

3.4.4. Kostüm (kılık-kıyafetler), aksesuar ve araç-gereç:

Görüşme yapılan usta tarihçilerin tamamına yakını Diriliş dizisindeki kostüm (kılık-kıyafetler), aksesuar, araç-gereçleri tarihsel gerçeklik açısından uygun bulmuşlardır.

Reşat Genç ve Mustafa Safran tarihsel kostüm (kılık-kıyafetler), aksesuar, araç-gereçleri çok başarılı bulmuşlardır. Ayrıca kullanılan kostümlerin, araç- gereçlerin diğer dizi ve filmler de kullanabilmek için iyi muhafaza edilmesine dikkat çekmişlerdir. Ayrıca Safran dizide kullanılan malzemelerin diziler bittikten sonra çok büyük bir müze oluşturularak sergilenmesini önermiştir.

Refik Turan da dizideki kostüm (kılık-kıyafetler), aksesuar, araç-gereçleri tarihsel gerçeklik açısından “Yüzde yüz değil tabi, elbiseler fena değil, o döneme uydurulmuş ama özellikle insanların kullandıkları su kapları, yemek kapları, sofralar çok uydurma, başarılı olunulmamış maalesef. Dikkatimi çeken sofraya ekmek kondu, muntazam makinede çekilmiş ekmek, köy ekmekleri var ama çok muntazam kesilmiş, o zaman böyle muntazam ekmeğin olması söz konusu değil...Sofralar son derece fakir, tamam ekonomik olarak çok büyük bir zenginlik yok ama Türk kültürünün en zengin taraflarından biri sofralardır. Bu çok eski çağlardan beri böyle olduğu kanaatindeyim şeklinde değerlendirmiştir.

Ahmet Yaşar Ocak da dizideki kostüm (kılık-kıyafetler), aksesuar, araç-gereçleri tarihsel gerçeklik açısından başarılı olmasını eskilere göre zamanın ve teknik imkânların gelişmişliğine bağlamaktadır. Ancak uzaktan kale görüntülerinin maket olduğunun belli olduğu şeklinde değerlendirmiştir.

Cüneyt Kanat dizideki kostüm (kılık-kıyafetler), aksesuar, araç-gereçleri tarihsel gerçeklik açısından çoğunlukla uygun bulmuştur. Ancak kostümler konusunda bir tartışma mümkün olabileceğini, çünkü o dönemin özellikle gündelik yaşamda kullanılan kıyafetlerini tam olarak bilinmediği şeklinde değerlendirmiştir. Dizi seti ve özellikle savaş sahneleri konusunda teknolojinin gerektiği şekilde profesyonelce ve başarılı bir şekilde kullanıldığını ifade etmiştir.

İbrahim Şirin ve Arif Bilgin de dizideki kostüm (kılık-kıyafetler), aksesuar, araç-gereçleri tarihsel gerçeklik açısından başarılı bulmuşlar ve belli bir perspektifle hazırlanmış olduklarına vurgu yapmışlardır.

3.5. Bulgu: Usta tarihçilere göre tarihsel dizilerin hazırlanması sürecinde neler yapılabilir?

Görüşme yapılan usta tarihçiler tarihsel dizilerin hazırlanma sürecinde dizi yapımcılarının konunun uzmanları ile işbirliği halinde olmaları konusunda hemfikirdirler. Görüşüne başvuru alan usta tarihçilerden Reşat Genç, bu tür kamuoyunun büyük ilgisine mazhar olacak tarzda tarihi dizeler hazırlanırken danışman kadrosunun bir hayli geniş tutulmasına, hazırlık aşamasında perspektif ve derinlik meselesinin layıkıyla ele alınması gerektiğine işaret etmiştir. Mustafa Safran da tarihsel dizilerin hazırlanma sürecinde bir tarihsel olayın olduğu gibi, perdeye ve ekrana yansıtmak mümkün olmadığına ancak büyük değişikliklere uğramadan tarihçilerin görüşlerinden yararlanılması gerektiğini belirtmiştir. Safran, tarih eğitimcisi olması dolayısıyla bu tür dizilerin yapımında işin ehli olan insanların daha fazla işin içine katarak pedagojik yönlerinin de ön plana çıkarılması gerektiğinin altını çizmiştir. Refik Turan'da benzer biçimde pedagojik öneme dikkat çekmiştir. Şöyle demiştir: .. senaryoların tarihçilere bir kere hatta bir kişiye de değil bir ekibe okutulması ana hatları ile bilimsel gerçeklere uygun olup olmaması kontrol ettirilebilir. Bir de şu var bu tür dizilerde pedagojik yaklaşımın ön planda yer almasını istiyorum. Tarihçi olarak mesela “Muhteşem Yüzyıl” dizisini ben pedagojik açıdan başarılı bulmadım...Bu dizi (Diriliş) bu açıdan başarılı ayrıca tarihçilere pedagojik açıdan kontrol ettirilirse pedagojik başarısı daha da yükselecektir” şeklinde değerlendirmiştir.

Ahmet Yaşar Ocak da tarihsel dizilerin hazırlanma sürecinde dizi yapımcıları ile konunun uzmanlarının daha yakın ilişki kurabileceklerini ama sonuçta sinemayı farklı bir olay olarak değerlendirilebileceğini ifade etmiştir.

Ahmet Taşağıl da “tarihsel dizilerin hazırlanma sürecinde bilgi, kılık kıyafet ve benzeri konularda konunun uzmanlarından bilgiler alınabilir” şeklinde değerlendirmiştir.

Cüneyt Kanat ve Arif Bilgin de tarihsel dizilerin hazırlanma sürecinde konunun uzmanı danışmanlar görevlendirilmesine vurgu yapmışlardır.

3.6. Bulgu: Usta tarihçiler, son yıllardaki tarihsel dizi ve film furçasının sebebinin neler olduğunu düşünüyor?

Görüşme yapılan usta tarihçiler son yıllardaki tarihsel dizi ve film furçasının sebeplerine farklı açılardan yaklaşmışlardır.

Reşat Genç tarihsel dizi ve film furçasının sebebinin insanların tarihe sürekli merak duymalarına bunun da insanın yaratılışında var olduğuna işaret etmiştir. “Bu tür diziler ile insanlar, oturdukları yerden kitap okuma derdi olmadan, sınav derdi olmadan izleyerek tarih öğreniyorlar” şeklinde değerlendirmiştir.

Mustafa Safran yapılan bu dizilerin tarihe yapılan en büyük hizmet olarak görmekte ve bu dizilerin tarihsel sürece göre kronolojik olarak yapılırsa, insanlar olayları birbirine daha iyi bağlayabileceğine, tarihsel kronolojiyi, neden-sonuç ilişkisini zihinlere daha iyi nakşedileceğine vurgu yapmıştır. Türk tarihinin bütünlüğü içerisinde İslamiyet öncesinden başlayıp bugün aynı ciddiyetle yapılması ve bu tür yapımlara harcanan meblağlar ne kadar yüksek olursa olsun karşılığının bir şekilde alınabileceğine dikkat çekmiştir.

Ahmet Yaşar Ocak son yıllardaki tarihsel dizi ve film furçasının sebeplerini “Tarihsel roman, dizi ve film furçasını iki açıdan değerlendirmek gerektiğini düşünüyorum: Birincisi Batıdan çevrilen Ramses ve Alamut (Hasan Sabbah), Gülün Adı gibi başarılı tarihi romanların toplumda uyandırdığı ilgiyi fark eden bizim yazarlarımızın da bu işe soyunarak peşpeşe yayın yapmaları, bu ilgi ve merakı kamçulamıştır. İkincisi özellikle Osmanlıyı konu alanların ise son onüç yıldır siyasal iktidarın Osmanlı vurgusunu öne çıkarmasıdır” şeklinde açıklamıştır.

Ahmet Taşagıl son yıllardaki tarihsel dizi ve film furçasının sebeplerini son yıllarda özellikle Türk tarihine karşı bir ilgi uyandığını bunun da ülkemizin içinde bulunduğu koşullardan kaynaklandığı şeklinde değerlendirmiştir.

Cüneyt Kanat da tarihsel dizi ve film furçasının sebeplerini insanın tarihe olan doğal ilgisiyle açıklamıştır. Yüksek izlenme oranlarına erişmesinden de anlaşılabilirdiği gibi halk tarafından büyük teveccüh ve ilgi gören bu tarihi diziler, yine tarihin gündeme gelmesine ve tartışılır olmasına önemli katkılar sağlamakta, diziler vesilesiyle yapılan tarih tartışmaları, gerçekten de kayda ve takdire şayan bir biçimde, ayrıca söz konusu dizilerle ilgili tüm “tarihsel gerçekçilik” tartışmalarından azade bir biçimde “tarihimizi” konuşma ve tartışma konusu haline getirmektedir şeklinde ifade etmiştir.

Refik Turan ise tarihsel dizi ve film furçasının sebeplerini “Daha furça çapında değil. Daha fazlası yapılması kanaatindeyim. Çünkü bu bakımdan Türk tarihinin bir zenginliği var. Dünya ile mukayese ettiğimizde ortalamayı yakaladığımızı zannetmiyorum. Ama son yıllarda belki bir artış kaydetti. Türk sinemacılığında tarihi temaların kullanılması, ekranda tarihi dizilerin yayınlanmasında bir artış oldu” şeklinde açıklamıştır.

Arif Bilgin de tarihsel dizi ve film furçasının sebeplerini Türkiye’nin film geçmişine baktığınızda tarihsel filmlerin ülkemizin genellikle siyaseten ve ekonomik olarak zayıf düştüğü zamanlarda revaç bulunduğunu görürsünüz. Ancak bu son furça böyle bir durumun sonucu değil. Bütün dünyada bir trend var, bunun etkisi büyük. Diriliş bağlamında konuşursak belki başka faktörleri de ekleyebiliriz. Diriliş.. toplumsal algıları yeniden inşa etmeyi, çevreye ve dünyaya bakışta

tarihsel derinlik kazandırmayı hedefleyen bir proje gibi durmaktadır. Bu yanıyla güncel politik ortamlarla kaçınılmaz olarak irtibatlı hale gelmektedir şeklinde değerlendirmiştir.

İbrahim Şirin ise “Dizi ve sinema okumayan bir toplumda iyi bir propaganda aracına dönüşebilmekte. ‘Kitle tecavüzcüleri’ bu iki enstrümanı doğrusu iyi kullanıyor. “Ecdadı biz böyle bilmezduk” bakın böyle idi demenin başka bir yolu. Makbul ecdat üzerinden kendilerini meşrulamaya kampanyası şeklinde yorumlamıştır.

4. Sonuç

TRT’de 26 bölümü kesintisiz yayınlamış olan Diriliş dizinin tarihselliğinin incelendiği bu araştırmada, alanında usta olarak tanımlanabilecek sekiz akademisyenle görüşme ve mail yoluyla veri toplanmıştır. Veriler analitik olarak değerlendirilmiş, dizinin başarılı ve başarısız bulunan noktaları sorgulanmıştır. Buna göre görüşülen tarihçilerin tamamına yakını genel olarak diziyi başarılı bulmuştur. Dizinin görüntüleme ve sunma teknolojileri bakımından başarılı olmasına karşın, senaryonun tarihe uygunluğu bakımından bazı sorunlar olduğunu belirtmişlerdir. Özellikle Ertuğrul Gazinin Süleyman Şahın oğlu olarak gösterilmesi, Tapınak Şövalyeleri gibi unsurların yoğun olarak kullanılması, obada sürekli bir entrikanın varolması, İbni Arabi gibi şahsiyetlerin anakronik olarak yer alması, dizinin çekildiği mekanların tarihselliği ışığında fazla ağaçlık-ormanlık olması, yolların tarihsel olarak dizayn edilememesi gibi pek çok nokta tespit edilmiştir. Bütün bunları en aza indirmek için geniş bir tarihçi danışman kadrosuyla çalışılması önerilmiştir.

Görüşme yapılan tarihçilerin tamamının tarihsel film ve dizilerdeki sayıca artışı olumlu değerlendirdiği, bazılarının bu hali bile yetersiz ama umut verici gördüğü bulgulanmıştır. Son yıllarda tarihsel dizi ve filmlerdeki artışın dünyadaki genel yükselen değerlerle ilgili olduğu belirtilmiştir.

Çalışmanın sonunda bu görüşmelere dayalı araştırmanın daha geniş bir tarihçi kitesini kapsayacak biçimde yapılmasının daha yararlı sonuçlar vereceği düşünülmektedir.

Kaynakça

- Aktekin, S. ve Çoban, Z. (2012). Tarih Derslerinde Tarihi film ve Dizilerinin Kullanımına İlişkin Öğretmen ve Öğrenci Görüşleri: Trabzon örneği, *Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, 7(13), s. 141-160.
- Aydos, S. (2013). Muhafazakâr Milliyetçi Muhayyilede Kanuni: Muhteşem Yüzyıl'a Yönelik Tepkilere Dair Bir Okuma, *History Studies*, 5/1, s. 1-16
- Demir, Ö ve Çencen, N. (2014). Tarih Sinema Etkileşiminin Popüler Kültürdeki Yeri, *Kafkas Üniversitesi, e – Kafkas Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 2(1), Nisan 2015.

- Demircioğlu, İ. H. (2007). Tarih Öğretiminde Filmlerin Yeri ve Önemi. *Bilgi, Yaz / 42*, s. 77-93.
- Dimitriadis, G. (2012). Popular culture, de-centering educators and critical dispositions. *Critical Studies in Education*, 1 (53), 19-27.
- Kanat, C. (2012). Tarih'in Medya ile İmtihani, 2. baskı, İstanbul.
- Öztaş, S. Tarih Öğretimi Filmler-Tarih Öğretiminde Film Kullanılmasının Öğrenci Başarısı Üzerine Etkisi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2007.
- Öztaş, S. (2007). Tarih Öğretimi ve Filmler: Tarih öğretiminde film kullanılmasının öğrenci başarısı üzerine etkisi. (Yayınlanmamış doktora tezi). YÖK Tez Merkezinden alınmıştır.
- Öztaş, S. (2008). Tarih Öğretimi ve Filmler. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 16/2. s. 543-556.
- Öztaş, S. (2011). Tarih Sinema İlişkisi ve Sinema Filmlerinin Tarih Derslerinde Kullanımının Önemi. Mehmet Öz (Ed.). Cumhuriyet Döneminde Türkiye’de Tarihçilik ve Tarih Yayıncılığı Sempozyumu Bildiriler (18-20 Mart 2010). Ankara: Türk Tarih Kurumu, s. 797-807.
- Öztaş, S. (2012). Tarih Öğretiminde Filmlerin Kullanımı. İ. H. Demircioğlu ve İ. Turan (Ed.). Tarih öğretiminde öğretim teknolojileri ve materyal tasarımı. Ankara: Pegem. s. 163-182.
- Öztaş, S., Anıl, N. K. ve Kılıç B. (2013) Tarihî Film veya Tarihî Dizilerin Tarihe İlgiyi Artırmada Etkisine İlişkin MYO Öğrencilerinin Görüşleri. *Electronic Journal of Vocational Colleges-UMYOS Özel Sayı*, s.107-120.
- Rosenstone, R. (1995). The Historical Film as Real History, *Film Historia*, Vol. V, No.1: 5-23.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2008). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Extended English Abstract

The developments in the relationship between history and cinema have made the history a popular subject for the filmmakers and producers in recent years. Like the other popular culture elements, the primary purpose of history themed movies and Tv series is to be watched by the public and be liked. The appearance of new forms of history representation on Tv seems to be interested in both the regression of public broadcasting in the presence of Commercial broadcasting and the concern of meeting audience’s expectations much more. Since December 2014, “Diriliş” which is broadcasted regularly in every week, in total 26 episodes, in TRT is closely watched by a large audience notably government in Turkey. It has been interesting subject of frequentative historicity of series with music and costumes in the process. For this purpose, there has been a meeting with thirteen historians, who are defined experts in their fields, in order to have a debate on historicity of the Tv series. Five of those discontinue to interview to don’t watch the series for some reason. Eight historian who said that watched regularly the series was carry out interviewers. Some of data one on one and the others through mail are obtained. A form consisting of seventeen point speech is applied to the historians. The obtained data is assessed in terms of the successes and deficiencies of historicity of series.

In this study, phenomenological approach has been used. This study which is examining the views of expert historians about the Diriliş Tv series and has been broadcasted for almost one year in TRT 1 includes the views and evaluations of expert historians about the program which is widely-esteemed and has become a phenomenon. The question “To what extent do you think historical facts

should be adopted to the historical films and TV series?” asked in 17 items to the expert historians is asked to clarify the viewpoint of those historians to the historical films and TV series. Accordingly, it is possible to say that the interviewees have expressed their ideas in three main points. The first one is “Historical films and TV series are generally fictional works, so it is not necessary for them to fit the history in every term.” The second one is “If the historical films and TV series will be focusing basically on a historical event, the plot, settings and the characters should definitely be real. However, if they are focusing on an unreal story with historical decorations, it is possible to have fictional elements in it.” The third one is “The historical films and tv series should not change the history, they should be arranged according to the history.” As it is seen, it is possible to say some historians are more “flexible” while some others are more “strict” in terms of their perspectives to those films and TV series’ adaptation to the history. As to classify the answers of those questions; there are evaluations of general success of the TV series, the successful aspects of the TV series (scenario, actors, decoration and the clothes which are proper according to the history), findings and arguments of ineffective aspects, the viewpoints of the historians in terms of properness of the TV series and increasing interest to the historical films.

Almost all the historians whom are interviewed with have found the Tv series successful in a general term. They have indicated that the Tv series is successful in terms of visualisation and presentation technologies but there are some problems about scenario’s conformation to the history. There are lots of points have been identified such as showing Ertugrul Gazi as the son of Suleyman Sah, using lots of elements like knights of hospitaller, having always a skullduggery in tents, having people like İbni Arabi anachronical, using too much forest apart from the historicity of the places it has been shooted and not designing the roads historically.. In order to minimize all these problems, it has been suggested to work with broader consultant historian staff. It has been discovered that all the historians with whom are interviewed find the increasing in historical movies and tv series positive, however some find it insufficient but hopeful. A large number of a support that is given by expert consultant team will prevent this obvious mistake. Again a large part of the master historian, as in the example “diriliş” stated that they welcome the expansion of the historical series. It has been stated that the increasing in the number of historical movies and tv series in recent years is about the rising values in the world.